

مدل مفهومی بلندهمتی در منابع اسلامی

Conceptual Model of Ambitiousness in Islamic Sources

محمد صادقی / کارشناسی ارشد روان شناسی اسلامی مثبت گرا، مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت، قم، ایران.

محمدصادق شجاعی / استادیار گروه روان شناسی، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران.

✉ **Mohammad Sadiqi** / Master's Student of Positive Psychology, Institute of Ethics and Education, Qom, Iran
msadeghi13977@gmail.com
Mohammad Sadiq Shojai / Assistant Professor of Psychology, Mustafa International University, Qom, Iran
s_shojaei@yahoo.com

Abstract

This study was conducted with the aim of developing a conceptual model of ambitiousness according to Islamic sources. The method employed, was qualitative content analysis of religious texts. For the purpose, first, the concepts and statements related to ambitiousness in Islamic sources were collected. The collected concepts and statements were examined using text pre-processing principles such as synonymy, polysemy, and semantic fields. Subsequently, the inferred content related to each statement was recorded in a form and presented to experts in a table format for content validity assessment. After receiving the experts' feedback and calculating the CVI and CVR, nine components ultimately obtained the required scores: (1) Rational Aspiration, (2) Purposeful foresightness, (3) Contemplation (۴) Awareness and Knowledge, (5) Drive for Progress, (6) Hopefulness (۷) Determination and Will, (8) Perseverance, and (9) Magnanimity. Finally, based on the obtained components, the conceptual

چکیده

این پژوهش با هدف دستیابی به مدل مفهومی بلندهمتی در منابع اسلامی انجام شده است. روش به کاررفته در این پژوهش، تحلیل کیفی محتوای متون دینی بود. به این منظور، ابتدا مفاهیم و گزاره های مرتبط با بلندهمتی در منابع اسلامی گردآوری شد؛ در مرحله بعد مفاهیم و گزاره های گردآوری شده با استفاده از اصول پیش پردازش متن؛ مانند هم معنایی، چندمعنایی و حوزه معنایی مورد بررسی قرار گرفت؛ سپس محتواهای استنباطی مربوط به هر گزاره، در یک فرم ثبت شد و در قالب یک جدول برای سنجش روایی محتوایی در اختیار کارشناسان قرار گرفت. پس از دریافت نظر کارشناسان و محاسبه CVI و CVR سرانجام ۹ مؤلفه (آرزوی عاقلانه، آینده نگری هدفمند، اندیشه ورزی، آگاهی و دانش، گرایش به پیشرفت، امیدواری، عزم و اراده، پایداری و بزرگی نفس) نمرة لازم را کسب نمودند. در نهایت با توجه به مؤلفه های به دست آمده، مدل مفهومی بلندهمتی ترسیم و در قالب یک شکل ارائه شد. نتایج این پژوهش می تواند برای ساخت

model of ambitiousness was delineated and presented in a figure. The results of this research can be used for developing questionnaires and educational packages on ambitiousness in future studies.

Key words: ambitiousness, ambition, model, conceptual model, Islamic sources.

پرسش‌نامه و بسته آموزشی بلندهمتی در پژوهش‌های بعدی مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: بلندهمتی، همت، مدل مفهومی، مدل، منابع اسلامی.

مقدمه

یکی از نیازهای اساسی انسان نیاز به پیشرفت است (ریو،^۱ ۲۰۱۸). نیاز به پیشرفت موجب تلاش دائمی افراد برای کسب موفقیت و حل مشکلات در این مسیر می‌شود (شولتز^۲ و شولتز،^۳ ۲۰۱۶). نیاز به پیشرفت، گرایش به پیشرفت را به همراه دارد. در منابع اسلامی گرایش به پیشرفت مورد سفارش قرار گرفته و توقف و رکود در یک وضعیت مورد نکوهش واقع شده است. امام علی^{علیه السلام} می‌فرماید: «مَنْ اَعْتَدَلَ يَوْمًا فَهُوَ مَغْبُونٌ» (ابن بابویه، ۱۴۱۳ق، ج ۴، ص ۳۸۲)؛ کسی که دو روزش یکسان باشد [و هیچ پیشرفتی نکرده باشد] مغبون [زیان دیده] است. عوامل مختلفی می‌تواند در پیشرفت نقش داشته باشد که یکی از مهم‌ترین آنها بلندهمتی است، و بر اساس آموزه‌های اسلامی پیشرفت بدون بلندهمتی امکان‌پذیر نیست. در واقع، آنچه موجب پیشرفت انسان می‌شود، داشتن همت بالا برای رسیدن به اهداف متعالی است. امام علی^{علیه السلام} همت بالا را لازمه پیشرفت می‌داند و می‌فرماید: «كُنْ بَعِيدَ الْهَمِّ إِذَا طَلَبْتَ» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۳، ص ۳۱۸)؛ وقتی هدفی انتخاب کردی در رسیدن به آن بلندهمت باش؛ همچنین امام سجاد^{علیه السلام} از خداوند طلب همت بالا می‌کند و می‌فرماید: «اللَّهُمَّ أَسْأَلُكَ... مِنْ الْهَمِّ أَعْلَاهَا» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۹۱، ص ۱۵۵)؛ خدایا از تو بالاترین همت‌ها را طلب می‌کنم.

بر حسب تعریف، بلندهمتی به معنای عزم قوی برای انجام یک فعل است (مصطفوی، ۱۴۳۰ق، ج ۱۱، ص ۳۱۲؛ جرجانی، ۱۳۶۸، ص ۱۱۳). کلمه «همت» دربردارنده دو معنای «اراده» و «بلندنظری» است و در جایی اطلاق می‌شود که علاوه بر تلاش، عزم و اراده، مفهوم بلندنظری نیز در آن وجود داشته باشد. اصطلاح «بلندهمتی» نسبت به «همت» دلالت بر انگیزه و تلاش بیشتر می‌کند (زادحسینعلی زیکساری، ۱۳۹۶، ص ۲۱؛ غلامرضایی و تیموری، ۱۳۸۹، ص ۷). در روان‌شناسی بلندهمتی به معنای سطح معمولی از تلاش برای موفقیت در موقعیت‌های مختلف زندگی است، و دربردارنده سطوحی از آرزوست که اهداف مشخصی را دنبال می‌کنند. به عبارت دیگر، بلندهمتی به

1. Reeve, J.
2. Schultz, D. P.
3. Schultz, S. E.

معنای تلاش مداوم و دائمی در رسیدن به اهداف و آرزوهاست و پس از دستیابی به سطح معینی از موفقیت از بین نمی‌رود و علاوه بر آن عمومیت دارد و منحصر به موفقیت در یک حوزه واحد نیست (جاج^۱ و کامایر مولر،^۲ ۲۰۱۲).

در روان‌شناسی می‌توان از «magnanimousness, ambition» به‌عنوان معادل برای بلندهمتی استفاده کرد (آریان‌پور کاشانی و عاصی، ۱۳۸۸؛ حبیب، ۱۳۹۳؛ صاحبی و دیگران، ۱۴۰۰). همچنین مفاهیمی در روان‌شناسی وجود دارند که مرتبط با بلندهمتی هستند؛ مانند انگیزه، انگیزش پیشرفت، اراده، تاب‌آوری، هدفمندی، سرسختی و پشتکار؛ به‌عنوان مثال انگیزش پیشرفت تأثیر مهمی در کسب موفقیت و رسیدن به اهداف بالاتر دارد. این انگیزه نشان‌دهنده گرایش کلی به تلاش برای حصول موفقیت و انتخاب فعالیت‌های موفقیت یا شکست هدف‌گراست (مک کلند^۳ و اتکینسون،^۴ ۱۹۸۴، به نقل از: دهقان شادکامی، ۱۳۸۹). هنری موری در تعریف انگیزه پیشرفت می‌گوید: «به نتیجه رساندن کار دشوار، تغییر یا سازمان دادن اشیاء، افراد و عقاید، چیره شدن بر موانع، دست یافتن به معیار عالی، رقابت با دیگران و پیش افتادن از آنها» (شولتز و شولتز، ۱۳۸۳، ص ۲۲۲). در تعاریف دیگر از آن به میل و اشتیاق نام برده شده است؛ مانند تعریف اسلاوین که می‌گوید: «انگیزه پیشرفت یعنی میل یا اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیت‌هایی است که موفقیت در آنها به کوشش و توانایی شخص وابسته است» (اسلاوین، ۱۳۸۵، ص ۳۲۶).

پژوهش‌های مربوط به بلندهمتی در روان‌شناسی بسیار اندک هستند و در ابتدا تعریف دقیقی از بلندهمتی وجود نداشت؛ هرچند که بلندهمتی مفهومی پرکاربرد و فراگیر در ادبیات، الهیات و فلسفه بود (جاج و کامایر - مولر،^۲ ۲۰۱۲). در تحقیقات ابتدایی، بلندهمتی را به پیشرفت شغلی و آرزوهای شغلی و تحصیلی بالاتر مرتبط دانسته‌اند (اشبی^۵ و شون،^۶ ۲۰۱۰؛ هوارد^۷ و بری،^۸ ۱۹۸۸؛ جانسن^۹ و وینکنبورگ،^{۱۰} ۲۰۰۶؛ متز،^{۱۱} ۲۰۰۴). طبق مطالعات اسپنر^{۱۲} و فیچرمن^{۱۳} (۱۹۷۸) بیشتر مفاهیمی که

1. Judge, T. A.
2. Kammeyer Mueller, J. D.
3. Mc Clelland, D. C.
4. Atkinson, J.W.
5. Ashby, J.
6. Schoon, I.
7. Howard, A.
8. Bray, D.W.
9. Jansen, P.G.
10. Vinkenburgh, C. J.
11. Metz, I.
12. Spenner, K. I.
13. Featherman, D. L.

تحت عنوان بلندهمتی قرار می‌گیرند، از فرمول‌بندی‌های انتظار - ارزش در روان‌شناسی ناشی می‌شوند که شامل مفاهیم سطح آرزو، انتظار و انگیزه می‌شود و بلندهمتی به مجموعه‌ای از چنین مفاهیم خاصی اشاره دارد. مفهوم کلی «سطح آرزو» توسعه اولیه خود را از نظریه میدان لوین دریافت کرد (لوین^۱ و همکاران، ۱۹۴۴). در این نظریه انتظار - ارزش، سطح آرزو با دشواری هدفی که فرد در حال تلاش برای رسیدن به آن بود، مشخص شد. لوین و همکارانش معادله‌ای صریح برای پیش‌بینی «نیروی حاصله» (آرزو) بر رفتار داشتند (اسپنر و فیچرمن، ۱۹۷۸). ترنر^۲ (۱۹۶۴) در مفهوم بلندهمتی، تعقیب فعال اهداف را در نظر گرفته است. کرکهوف^۳ بلندهمتی را تمایل فرد به کار برای رسیدن به اهداف می‌داند. همچنین مفهوم «آرزو» در بدنه تحقیقات بلندهمتی نقش مؤثر دارد (اسپنر و فیچرمن، ۱۹۷۸). مفاهیم انگیزه نیز رابطه نزدیکی با فرمول‌بندی‌های ارزش - انتظاری لوینی دارند و منبع دوم ایده‌هایی درباره بلندهمتی را تشکیل می‌دهند (اتکینسون^۴، برودی^۵ و فیدر^۶، ۱۹۶۶).

طبق تحقیقات انجام‌شده وظیفه‌شناسی، برون‌گرایی، روان‌رنجورخویی، توانایی ذهنی و خانواده در بلندهمتی اثرگذار هستند، ولی جنسیت تأثیری در آن نداشته است. محققان معتقدند وظیفه‌شناسی در سطوح بالاتر سازماندهی و جهت‌گیری رفتار به سمت اهداف اثرگذار است (مک کری^۷ و جان^۸، ۱۹۹۲)، و افرادی که وظیفه‌شناس‌تر هستند، به اهدافی که تعیین می‌کنند متعهدتر و دارای همت بیشتر هستند (باریک^۹، ماونت^{۱۰} و استراوس^{۱۱}، ۱۹۹۳؛ باریک^{۱۲}، استوارت^{۱۳} و پیوتروسکی^{۱۴}، ۲۰۰۲). برون‌گرایی نیز رابطه قوی با تلاش برای رسیدن به موقعیت بالای اجتماعی دارد (گلدبرگ^{۱۵}، ۱۹۹۰). برون‌گرایی به‌طور قابل توجهی با پیشرفت شغلی، اعتمادبه‌نفس در رسیدن به اهداف مرتبط است (هارتمن^{۱۶} و بتز^{۱۷}،

1. Lewin, K.
2. Turner, R. H.
3. Kerckhoff, A. C.
4. Atkinson, J. W.
5. Brody, N.
6. Feather, N. T.
7. McCrae, R. R.
8. John, O. P.
9. Barrick, M. R.
10. Mount, M. K.
11. Strauss, J. P.
12. Barrick, M. R.
13. Stewart, G. L.
14. Piotrowski, M.
15. Goldberg, L. R.
16. Hartman, R. O.
17. Betz, N. E.

۲۰۰۷؛ جین،^۱ واتکینز^۲ و یوئن،^۳ ۲۰۰۹؛ رومرو^۴ و همکاران، ۲۰۰۹)، اما روان‌رنجورخویی با کاهش سطوح بلندهمتی ارتباط دارد. افراد روان‌رنجور، مستعد شک و نگرانی هستند؛ بنابراین از منظر اجتماعی - شناختی، کمتر احتمال دارد که اهداف بلندپروازانه‌ای برای موفقیت مشخص کنند؛ زیرا معتقدند که به این اهداف نمی‌توان دست یافت (مک کری و جان، ۱۹۹۲). طبق تحقیقات انجام‌شده افرادی که سطوح پایین‌تری از اعتماد شغلی را گزارش می‌دهند، در روان‌رنجورخویی نمرات بالاتری دارند (هارتمن و بتز، ۲۰۰۷؛ جین و همکاران، ۲۰۰۹). افرادی که دارای توانایی ذهنی قوی هستند، ممکن است بلندهمت‌تر باشند؛ زیرا به سبب این ویژگی آنها انتظار و امید بیشتری برای رسیدن به موفقیت دارند، و طبق نظریه شناختی - اجتماعی، افراد اگر باور و اعتقاد داشته باشند به یک هدف می‌رسند، تلاش بیشتری برای رسیدن به آن هدف انجام می‌دهند (بندورا،^۵ ۱۹۹۹). خانواده نیز به جهت نقش الگودهی به فرزندان و انتقال ارزش‌ها به کودکان در بلندهمتی مؤثر است (بندورا، ۱۹۹۹؛ هیتلین،^۶ ۲۰۰۶). اما طبق تحقیقات ارتباط چنان‌دانی بین بلندهمتی و جنسیت به‌دست نیامد و مطالعات کمی و کیفی نشان می‌دهد که بلندهمتی سازه مهمی برای مردان و زنان است، ولی ممکن است هر فرد در زمینه خاصی آن را نشان دهد (اشبی و شون، ۲۰۱۰؛ هارمن^۷ و سیلی،^۸ ۲۰۱۷؛ هیرشی^۹ و اسپورک،^{۱۰} ۲۰۲۱).

در روان‌شناسی نتایج و آثار مختلفی برای بلندهمتی بیان شده است. دستیابی به سطوح بالای تحصیلات را می‌توان به‌عنوان اولین نتیجه بلندهمتی مطرح کرد. سیستم آموزشی به یکی از مکانیسم‌های اولیه تبدیل شده است که از طریق آن، افراد به پاداش‌های کاری مثبت می‌رسند (مایر،^{۱۱} ۱۹۷۷)؛ بنابراین کسانی که برخوردار از بلندهمتی برای موفقیت در زندگی هستند، برای دستیابی به سطوح بالای تحصیلی تلاش خواهند کرد. از دیدگاه انتخاب منطقی، بلندهمتی باید بر مقدار تلاش و کوششی که دانش‌آموزان برای تحصیل بر اساس نتایج مورد انتظار انجام می‌دهند، تأثیر بگذارد (برین^{۱۲} و گلدتورپ،^{۱۳} ۱۹۹۷). با حمایت از این پیوند بلندهمتی - آموزش، دانش‌آموزانی

-
1. Jin, L.
 2. Watkins, D.
 3. Yuen, M.
 4. Romero, E.
 5. Bandura, A.
 6. Hitlin, S.
 7. Harman, C.
 8. Sealy, R.
 9. Hirschi, A.
 10. Spurr, D.
 11. Meyer, J.W.
 12. Breen, R.
 13. Goldthorpe, J. H.

که بر روی بلندهمتی‌های بلندمدت تمرکز می‌کنند؛ مانند داشتن موقعیت اجتماعی بالا یا یک شغل رضایت‌بخش، نمرات بهتری دریافت می‌کنند (د ولدر^۱ و لنز^۲، ۱۹۸۲). یکی دیگر از ثمرات بلندهمتی، میل به دستیابی به موفقیت مالی است؛ زیرا بلندهمتی اغلب در قالب تلاش برای کسب مقام یا رتبه توصیف می‌شود؛ همچنین ثروت به مهم‌ترین شاخص موفقیت شخصی تبدیل شده است؛ بنابراین برای افراد بلندهمت، دستیابی به ثروت شخصی می‌تواند نشانه‌ای قابل مشاهده برای رسیدن به موفقیت باشد (پارسونز^۳، ۱۹۴۰). علاوه بر این، دستیابی به شغل معتبر، نشانه دیگری از موفقیت است که برای افراد بلندهمت جذاب خواهد بود و چنین افرادی به احتمال زیاد قصد خود را برای انجام وظایف مبتنی بر موفقیت به عمل تبدیل می‌کنند (رودز^۴، کورنیا^۵ و جونز^۶، ۲۰۰۵). در کنار موفقیت بیرونی، معیارهای رضایت از زندگی و طول عمر را هم می‌توان افزود. معیار ذهنی رضایت از زندگی این امکان را فراهم می‌کند که به بلندهمتی به صورت جامع‌تر نگاه کنیم. رضایت از زندگی با انواع دیگر مطالعات موفقیت شغلی که هم معیارهای ذهنی و هم عینی موفقیت را دربر می‌گیرد، همخوانی دارد (بلیکل^۷، ویتزکی^۸ و اشنایدر^۹، ۲۰۰۹؛ ولف^{۱۰} و موزر^{۱۱}، ۲۰۰۹). علاوه بر نتایج مثبت بلندهمتی در زمینه فردی، در سازمان‌ها نیز نتایج مثبتی دارد و تحقیقات نشان می‌دهد که بلندهمتی به طور مثبت با تعهد سازمانی و تلاش بیشتر مرتبط است؛ به‌ویژه زمانی که فرصت‌های شغلی سازمانی بیشتری برای ارتقای وجود داشته باشد (هیرشی و اسپورک، ۲۰۲۱).

در اخلاق اسلامی بلندهمتی یکی از فضائل اخلاقی به‌شمار می‌رود (نراقی، ۱۳۹۰، ص ۲۱۹). فرد بلندهمت به امور ارزشمند و مهم می‌پردازد و اهداف متعالی برمی‌گزیند و وقتی هدفی را تعیین می‌کند با تلاش قوی و اراده محکم به سمت آن حرکت کرده و موانع را برطرف می‌نماید و وقتی به هدفی دست پیدا کرد، هدف دیگری انتخاب و به سمت آن حرکت می‌کند و همواره در حال ترقی و پیشرفت است (نراقی، ۱۳۹۰، ص ۲۱۸؛ مظاهری، ۱۳۸۹، ج ۱، ص ۲۱۵).

1. de Volder, M. L.
2. Lens, W.
3. Parsons, T.
4. Rhodes, R. E.
5. Courneya, K. S.
6. Jones, L. W.
7. Blickle, G.
8. Witzki, A. H.
9. Schneider, P. B.
10. Wolff, H. G.
11. Moser, K.

خداوند در قرآن کریم به بلندهمتی اشاره کرده است و آن را از صفات عبادالرحمان می‌داند که به سبب آن نه تنها فرد مسلمان، تقوا و پرهیزکاری بیشتری کسب می‌کند، بلکه می‌تواند پیشوا و امام متقین شود (مکارم شیرازی، ۱۳۸۳، ص ۲۴۶). واژه همت و مشتقات آن ۸ مرتبه در قرآن بیان شده است. علامه طباطبایی در مورد استعمال همت در آیات قرآن می‌فرماید: «واژه همت زمانی استفاده می‌شود که در انسان قصد قوی وجود داشته باشد و کار هم همراه با مانع باشد که انجام کار را سخت کند و لذا برای تحقق آن هدف نیاز به صبر، استقامت و پایداری است» (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۱، ص ۱۲۷؛ شعرانی، ۱۳۸۰، ص ۵۲۱؛ زادحسینعلی زیکساری، ۱۳۹۶).

علاوه بر واژه همت، مفاهیم دیگری مانند سعی، تلاش، جهاد و استقامت نیز ارتباط تنگاتنگی با بلندهمتی دارند. خداوند در قرآن، آنچه را که انسان به دست می‌آورد را تابع سعی و تلاش او می‌داند و می‌فرماید: «وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى» (نجم: ۳۹)؛ برای انسان بهره‌ای جز سعی و کوشش او نیست. در آیه دیگری رسیدن به جزای اخروی را علاوه بر ایمان، منوط به سعی و تلاش می‌داند و بیان می‌کند: «وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا» (اسراء: ۱۹)؛ و آن کس که سرای آخرت را بطلبد، و برای آن سعی و کوشش کند؛ درحالی که ایمان داشته باشد، سعی و تلاش او، (از سوی خدا) پاداش داده خواهد شد؛ همچنین به سعی و تلاش انسان در بهشت پاداش می‌دهد (انسان: ۲۲). در آیاتی پیامبر ﷺ را امر به استقامت کرده (شوری: ۱۵) و استقامت مؤمنین بر راه حق را می‌ستاید و وعده جزا و پاداش می‌دهد (فصلت: ۳۰؛ احقاف: ۱۳؛ جن: ۱۶). در سوره عنکبوت شرط نشان دادن راه حق را جهاد و تلاش در راه خدا می‌داند (عنکبوت: ۶۹)، و در آیات متعددی برای جهادکنندگان و تلاشگران در راه خدا، مقام بالا و بهشت وعده داده شده است (مائده: ۳۵؛ انفال: ۷۴؛ توبه: ۸۸).

در روایات نیز بلندهمتی ارزشمند شمرده شده است. امیرالمؤمنین ﷺ ارزش انسان را به اندازه همت او می‌داند و می‌فرماید: «قَدَّرَ الرَّجُلُ عَلَى قَدْرِ هِمَّتِهِ» (شریف رضی، ۱۴۱۴ق، ص ۴۷۷)؛ قدر و منزلت انسان به اندازه همت اوست؛ همچنین بلندهمتی یکی از نیکوترین خصلت‌ها برای افراد شمرده شده است. امام علی ﷺ فرموده است: «كَمَالُ الرَّجُلِ بِسِتِّ خِصَالٍ... عَقْلُهُ وَهِمَّتُهُ» (ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۳۳۸)؛ کمال مرد به شش خصلت است (که دو خصلت آن) خرد و همت اوست. در بیان دیگری می‌فرماید: «انسان باید در طلب هدف خود، بلندهمت باشد» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ح ۷۱۶۱)، «و نباید با افراد کم‌همت مصاحبت کند» (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰ق، ح ۹۰۸۶). امام باقر ﷺ می‌فرماید: «لَا شَرَفَ كِبْعَةِ الْهِمَّةِ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۵، ص ۱۶۵)؛ هیچ شرافتی و افتخاری مانند بلندهمتی نیست، و امام صادق ﷺ آن را از اوصاف انبیا و مؤمنین می‌شمارد (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۶۸، ص ۳۵۵). در روایات به بلندهمتی در موارد مختلفی مخصوصاً امور معنوی توصیه شده است. رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «وَاصِرُفُوا

هِمَّتْكُمْ بِالَّتَقَرُّبِ إِلَى طَاعَتِهِ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۴، ص ۱۸۲)؛ همت خود را مصروف نزدیک شدن به طاعت او کنید. خداوند به حضرت موسیؑ فرمود: «كَيْفَ لَا يَكُونُ هَمُّكَ فِيمَا عِنْدِي وَإِلَى تَرْجِعُ لَا مَحَالَةَ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ص ۴۵)؛ چگونه همت تو متوجه آنچه نزد من است نباشد؛ درحالی‌که ناچار به‌سوی من برمی‌گردد. امام علیؑ در این خصوص می‌فرماید: «اجْعَلْ هَمَّكَ لِاخِرَتِكَ» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ح ۲۴۵۳)؛ اهتمام خود را مصروف آخرت گردان.

در زمینه بلندهمتی در منابع اسلامی پژوهش‌های اندکی انجام شده است؛ مانند «مفهوم‌شناسی مقایسه‌ای بلندهمتی و آرزوهای طولانی و مرز میان آنها از منظر آیات و روایات با تأکید بر روایات علوی» (زادحسینعلی زیکساری، ۱۳۹۶)، که به مقایسه بلندهمتی با آرزوی طولانی پرداخته است؛ همچنین پژوهش «بلندهمتی؛ نشانه‌ها و آثار آن در زندگی از منظر سیره علوی» (الهیاری، ۱۳۹۸)، که به بررسی نشانه‌ها و آثار بلندهمتی از منظر امام علیؑ پرداخته است. به‌طور کلی در این پژوهش‌ها به جمع‌آوری برخی آیات و روایات مرتبط با بلندهمتی پرداخته شده است، ولی آنچه که به آن نیازمند هستیم، کشف مؤلفه‌ها و مدل مفهومی بلندهمتی است که انجام نشده است. بنابراین لازم است مؤلفه‌های بلندهمتی و مدل مفهومی آن استخراج شود و توسط کارشناسان مورد سنجش و تأیید قرار گیرد تا بتوان در مراحل بعد برای آن پرسش‌نامه و بسته آموزشی ایجاد کرد. بنابراین مسئله اصلی پژوهش حاضر کشف مؤلفه‌های بلندهمتی و مدل مفهومی آن در منابع اسلامی است.

روش پژوهش

در این تحقیق از روش تحلیل کیفی محتوای متون دینی (شجاعی، ۱۳۹۹) استفاده شده است. پایه و اساس تحلیل کیفی محتوای متون دینی، پردازش فعال متن (مفاهیم، واژه‌ها، گزاره‌ها) است. جامعه متنی پژوهش حاضر، قرآن کریم و روایات شیعی بود که با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و بر اساس اصل اشباع^۱ در حجم نمونه در نظر گرفته شد. اشباع به وضعیتی اشاره دارد که هیچ داده بیشتری یافت نمی‌شود که پژوهشگر به‌وسیله آن بتواند ویژگی‌های مقوله را گسترش دهد (گلسر^۲ و استراوس^۳، ۱۹۶۷). جامعه آماری در بخش کمی، متخصصان روان‌شناسی و علوم حوزوی در شهر قم بودند.

فرآیند پژوهش به این صورت بود که ابتدا با استفاده از راهبرد جست‌وجوی واژگانی نرم‌افزارهای قاموس النور، جامع‌التفاسیر، جامع‌الاحادیث و میزان/الحکمه، مفاهیم و گزاره‌های مرتبط با بلندهمتی

1. Saturation
2. Glaser, B.
3. Strauss, A.

شناسایی و گردآوری شد؛ در مرحله بعد، محتواهای استنباطی هر گزاره روی یک فرم ثبت و بر اساس تحلیل و طبقه‌بندی آنها مؤلفه‌های بلندهمتی به‌دست آمد. برای دستیابی به سازه بلندهمتی از میان جنبه‌های بسیار مختلف اطلاعات، فقط عناصر ویژه‌ای که ظرفیت آنها برای توضیح، تولید، درک و فهم روان‌شناختی مهم بودند، گزینش شد.

سپس یافته‌ها به‌منظور سنجش روایی محتوایی^۱ علاوه بر دقت و بازنگری توسط خود پژوهشگر، در اختیار داوران قرار گرفت. طبق آنچه که شولتز^۲ و ویتنی^۳ و زیکار^۴ (۲۰۱۴) بیان کرده‌اند برای اعتبارسنجی داده‌های به‌دست‌آمده طبق نظر کارشناسان از دو ضریب نسبت روایی محتوا^۵ (CVR) و شاخص روایی محتوا^۶ (CVI) استفاده شد. با توجه به اینکه از ۱۵ نفر از کارشناسان که ۷۰ درصد آنها هیئت علمی و بقیه دارای مدرک دکتری بودند، نظرسنجی به عمل آمد، حداقل سطح معناداری در ضریب نسبت روایی محتوا $CVR=0.49$ است؛ همچنین میزان قابل قبول برای تشخیص روایی محتوا برابر $CVI=0.79$ می‌باشد (فتحی آشتیانی، ۱۴۰۱). علاوه بر استفاده از روش کمی یادشده در فرم روایی‌سنجی از کارشناسان درخواست شد تا در صورت لزوم، نظر کارشناسی خود را درباره صحت و درستی یافته‌ها بیان کنند.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های مربوط به جست‌وجوی واژگانی نشان داد که کلمات «همه، علو الهمه، عظیم الهمه، صغیر الهمه، اراده، عزم، سعی، طلب، جهد، اجتهاد، کدح، قصد، کسل، فشل» در حوزه معنایی مفهوم بلندهمتی قرار می‌گیرند. نتایج این مرحله حدود ۲۴۶ مفهوم و گزاره در آیات و حدود ۱۲۴۰ گزاره در روایات بود که به نظر می‌رسید با بلندهمتی ارتباط دارد؛ سپس مواردی که کمتر ارتباط داشتند یا تکراری بودند، کنار گذاشته شدند و در نهایت حدود ۳۸۰ گزاره باقی ماند که مورد تحلیل و بررسی قرار گرفتند. با تحلیل و بررسی موارد یادشده سرانجام ۹ مؤلفه برای بلندهمتی در منابع اسلامی به‌دست آمد. این مؤلفه‌ها عبارت‌اند از: «آرزوی عاقلانه»، «آینده‌نگری هدفمند»، «اندیشه‌ورزی»، «آگاهی و دانش»، «گرایش به پیشرفت»، «امیدواری»، «عزم و اراده»، «پایداری» و «بزرگی نفس»؛ در مرحله بعد

1. validation
2. Schultz, K. S.
3. Whitney, D. J.
4. Zickar, M. J.
5. content validity ratio.
6. content validity index.

مؤلفه‌های به‌دست‌آمده بر اساس تشابه کارکردی در دو بعد اصلی «شناختی - تسهیل‌گر» و بعد «انگیزشی - استمراربخش» طبقه‌بندی شد. در بعد اول که بعد «شناختی - تسهیل‌گر» نام دارد، مؤلفه‌های «آرزوی عاقلانه، آینده‌نگری هدفمند، اندیشه‌ورزی، آگاهی و دانش» قرار می‌گیرند که وظیفه شناخت، کسب آگاهی و انتخاب مسیر و هدف را برعهده دارند و موجب تسهیل حرکت در جهت رسیدن به هدف می‌شوند؛ در بعد دوم که بعد «انگیزشی - استمرار بخش» نام دارد، مؤلفه‌های «گرایش به پیشرفت، امیدواری، عزم و اراده، پایداری و بزرگی نفس» قرار می‌گیرند که خاصیت انگیزه‌دهی و محرکیت به سمت هدف را برعهده دارند و علاوه بر آن موجب استمرار فعالیت در صورت مواجهه با مشکلات و موانع می‌شوند. نتایج مربوط به محتواهای استنباطی و مؤلفه‌های تشکیل یافته از آن در جدول (۱) و ابعاد سازه بلندهمتی در جدول (۲) نشان داده شده است.

جدول ۱: گزاره‌ها، محتوای استنباط‌شده و مؤلفه‌ها

ردیف	گزاره‌ها	محتوای استنباطی	مؤلفه‌ها
۱	رسول الله ﷺ: «الْأَمَلُ رَحْمَةٌ لِّأُمَّتِي، وَلَوْلَا الْأَمَلُ مَا أَرْضَعْتُ وَالِدَهُ وَلَدَهَا، وَلَا غَرْسُ غَارِسُ شَجَرًا» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۴، ص ۱۷۳)	داشتن آرزوی عاقلانه برای کارها	آرزوی عاقلانه
۲	«يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ» (قصص: ۷۹) امام علی علیه السلام: «إِنَّمَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ اثْنَانِ: اتِّبَاعَ الْهَوَىٰ وَطُولَ الْأَمَلِ. أَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَىٰ فَيُصِدُّ عَنِ الْحَقِّ وَأَمَّا طُولُ الْأَمَلِ فَيُنْسِي الْأَخِرَةَ» (شریف الرضی، ۱۳۹۱، خطبه ۴۲)	نداشتن آرزوی غیرمنطقی	
۳	امام علی علیه السلام: «اللَّهُمَّ أَنْتَ أَهْلُ الْوَصْفِ الْجَمِيلِ وَالتَّعْدَادِ الْكَثِيرِ إِنَّ تَوْمَلَ فَخِيرٌ مَّامُولٌ» (شریف الرضی، ۱۳۹۱، خطبه ۹۱) امام علی علیه السلام: «مَنْ لَمْ يَكُنْ هَمُّهُ مَا عِنْدَ اللَّهِ سَبَّحَانَهُ لَمْ يَدْرِكْ مَنَاهُ» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ح ۲۵۹۸)	داشتن آرزوی الهی برای جلب کمک الهی	
۴	«يَا أَبَا ذَرٍّ، إِيَّاكَ وَالتَّسْوِيفَ بِأَمَلِكَ، فَإِنَّكَ بِيَوْمِكَ وَلَسْتَ بِمَا بَعْدَهُ» (طوسی، ۱۴۱۴ق، ص ۵۲۶)	اقدام به‌موقع برای انجام کارها و پرهیز از اهمال‌کاری	
۵	«وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَقُولُوا عَلَى النَّارِ فَعَلُوا يَا لَيْتَنَا نَرُدُّ وَلَا نَكْذِبُ» بِأَيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» (انعام: ۲۷)	آینده‌نگری و انتخاب مسیر صحیح	آینده‌نگری هدفمند
۶	رسول الله ﷺ: «فَإِنِّي أُوصِيكَ إِذَا أَنْتَ هَمَمْتَ بِأَمْرٍ فَتَدَبَّرْ عَاقِبَتَهُ فَإِنَّ يَكُ رَشْدًا فَاْمُضِهِ وَإِنْ يَكُ غِيًّا فَانْتِهِ عَنْهُ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ص ۱۵۰) «مَنْ تَوَرَّأَ فِي الْأُمُورِ بِغَيْرِ نَظَرٍ فِي الْعَوَاقِبِ فَقَدْ تَعَرَّضَ لِلنَّوَالِبِ» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۳، ص ۹۰)	داشتن هدف عقلی و منطقی و پرهیز از اهداف غیرمنطقی	

ردیف	گزاره‌ها	محتوای استنباطی	مؤلفه‌ها
۷	امام علی: «مِنَ الْحَزْمِ صِحَّةُ الْعَزْمِ، مِنَ الْحَزْمِ قُوَّةُ الْعَزْمِ» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۱۰۹۱۱)	داشتن هدف بهتر و مطلوب‌تر موجب اراده و استواری بیشتر	
۸	امام علی: «مَنْ قَلَّ حَزْمُهُ ضَعُفَ عَزْمُهُ» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۱۰۸۵۸)	دور اندیش نبودن و داشتن اهداف بی‌اهمیت موجب سستی در اراده	
۹	امام صادق: «قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا الْحَزْمُ قَالَ مُشَاوَرَةُ ذَوِي الرَّأْيِ وَاتِّبَاعُهُمْ» (برقی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۶۰۰)	استفاده از نظرات مشاوران و صاحب‌نظران	
۱۰	«مَنْ اسْتَحْزَمَ وَلَمْ يَحْذَرْ فَقَدْ اسْتَهْزَأَ بِنَفْسِهِ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۵، ص ۳۵۶)	احتیاط کردن و پرهیز از بی‌باکی	
۱۱	«سُئِلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ﷺ مَا الْحَزْمُ قَالَ أَنْ تَنْتَظِرَ فُرْصَتَكَ وَتُجَاجِلَ مَا أَمْكَنَكَ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۶۸، ص ۳۳۹)	استفاده از فرصت‌ها و شتاب در آنها	
۱۲	«وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبَلًا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ» (یس: ۶۲) امام علی: «التَّوْبَرُ قَبْلَ الْعَمَلِ فَإِنَّهُ يُؤْمِنُكَ مِنَ النَّدَمِ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ص ۲۲)	اندیشه در کار برای پیدا کردن موانع و مشکلات	اندیشه‌ورزی
۱۳	«لَا يُسْتَعَانُ عَلَى الدَّهْرِ إِلَّا بِالْعَقْلِ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۷۵، ص ۷) «مَنْ تَفَكَّرَ أَبْصَرَ» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۳، ص ۷۹)	تفکر برای رفع موانع و مشکلات	
۱۴	«فَكَفَّرَ الْمَرْءُ مِرَّةً تَرِيَهُ حَسَنَ عَمَلِهِ مِنْ قُبْحِهِ» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۵۶۳)	تفکر موجب روشن شدن نقاط قوت و ضعف کار	
۱۵	امام علی: «الْفِكْرُ فِي الْخَيْرِ يَدْعُو إِلَى الْعَمَلِ بِهِ» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۵۴۰)	فکر در موفقیت موجب پیشرفت و موفقیت در کار	
۱۶	«قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ» (زمر: ۹) «يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ» (مجادله: ۱۱)	داشتن برتری با کسب علم	آگاهی و دانش
۱۷	«وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا» (طه: ۱۱۴)	درخواست علم از خداوند	
۱۸	امام کاظم: «مَنْ تَكَلَّفَ مَا لَيْسَ مِنْ عِلْمِهِ ضَيَّعَ عَمَلَهُ وَخَابَ أَمَلُهُ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱، ص ۲۱۸)	پرهیز از اقدام بدون علم	
۱۹	امام علی: «الْعِلْمُ قَائِدُ وَالْعَمَلُ سَائِقُ» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۳، ص ۲۰۸)	علم به عنوان عامل محرک عمل	
۲۰	امام علی: «أَنَّ الْعِلْمَ حَيَاةَ الْقُلُوبِ وَنُورَ الْأَبْصَارِ مِنَ الْعَمَى وَقُوَّةَ الْأَبْدَانِ مِنَ الضَّعْفِ» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۳، ص ۲۸)	علم موجب روشنایی مسیر	

ردیف	گزاره‌ها	محتوای استنباطی	مؤلفه‌ها
۲۱	امام صادق: «الْعِلْمُ أَصْلُ كُلِّ حَالٍ سَنِيٍّ، وَمُنْتَهَى كُلِّ مَنْزِلَةٍ رَفِيعَةٍ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۲، ص ۳۱)	پیشرفت در علم موجب پیشرفت در عمل	
۲۲	رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْهُوَ مَنْ لَا يَشْبَعَانِ طَالِبُ دُنْيَا وَطَالِبُ عِلْمٍ» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۱، ص ۴۶)	داشتن روحیه کمال طلبی	
۲۳	امام صادق: «لَسْتُ أَحِبُّ أَنْ أَرَى الشَّابَّ مِنْكُمْ إِلَّا غَادِيًا فِي خَالَيْنِ: إِمَّا عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا» (طوسی، ۱۴۱۴، ص ۳۰۳)	پویا و فعال بودن	
۲۴	امام علی: «مَنْ اعْتَدَلَ يَوْمًا فَهُوَ مَغْبُونٌ... وَمَنْ كَانَ غَدَهُ شَرَّ يَوْمِيهِ فَهُوَ مَحْرُومٌ وَمَنْ لَمْ يَبَالِ بِمَا رَزَى مِنْ آخِرَتِهِ إِذَا سَلِمَتْ لَهُ دُنْيَاهُ فَهُوَ هَالِكٌ وَمَنْ لَمْ يَتَعَاهَدِ النَّقْصَ مِنْ نَفْسِهِ غَلَبَ عَلَيْهِ الْهَوَى وَمَنْ كَانَ فِي نَقْصٍ فَالْمَوْتُ خَيْرٌ لَهُ» (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۳۸۲)	تشویق به پیشرفت و نکوهش درجا زدن	گرایش به پیشرفت
۲۵	امام صادق: «مَا ضَعَفَ بَدَنٌ عَمَّا قَوِيَ عَلَيْهِ النِّيَّةُ» (ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۴، ص ۴۰۰)	داشتن نیت و انگیزه قوی	
۲۶	«يَا بَنِي آدَهْبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يَوْسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَبَاسُوا مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَبَاسُ مِنْ رُوحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ» (یوسف: ۸۷) امام علی: «كُلُّ رَاغٍ طَالِبٌ وَكُلُّ خَائِفٍ هَارِبٌ» (مفید، ۱۴۱۳، ص ۲۰۷)	امید عامل حرکت و ترس عامل توقف	
۲۷	امام علی: «لَا تَكُنْ مِمَّنْ يَرْجُو الْآخِرَةَ بَغَيْرِ الْعَمَلِ» (شریف الرضی، ۱۳۹۱، حکمت ۱۵۰)	پرهیز از امید بدون عمل	
۲۸	«قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ» (زمر: ۵۳)	عدم ناامیدی در صورت شکست	امیدواری
۲۹	امام سجاده: «إِلَهِي... الرَّجَاءُ لِإِنْعَامِكَ يَقْوِينِي» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۵۵۸)	امید به امداد الهی عامل تقویت کننده	
۳۰	امام باقر: «(يَاكَ وَالرَّجَاءَ الْكَاذِبَ، فَإِنَّهُ يُوقِعُكَ فِي الْخَوْفِ الصَّادِقِ)» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۵، ص ۱۶۴)	داشتن امید عاقلانه	
۳۱	امام علی: «فِي صِفَةِ الْأَنْبِيَاءِ... وَلَكِنَّ اللَّهَ سَبَّحَانَهُ جَعَلَ رُسُلَهُ أَوْلَى قُوَّةٍ فِي عَزَائِمِهِمْ» (شریف الرضی، ۱۳۹۱، خطبه ۱۹۲)	عزم و اراده قوی برای پیشبرد کار	عزم و اراده قوی
۳۲	امام سجاده: «... وَأَعْنَى بَعَزِ الْإِرَادَةِ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۵، ص ۱۵۳)	درخواست عزم و اراده از خداوند	

ردیف	گزاره‌ها	محتوای استنباطی	مؤلفه‌ها
۳۳	«فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ» (آل عمران: ۱۵۹) «وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ» (طلاق: ۳)	توکل به خدا	
۳۴	امام علی: «وَلَا تَجْتَمِعُ عَزِيمَةٌ وَوَلِيْمَةٌ، مَا أَنْقَضَ النَّوْمَ لِعِزَائِمِ الْيَوْمِ، وَأَمَحَى الظُّلَمَ لِنَذَاكِرِ الْيَوْمِ» (شریف الرضی، ۱۳۹۱، خطبه ۲۴۱)	پرهیز از راحت طلبی	
۳۵	امام علی: «الْأَعْمَالُ ثِمَارُ النَّيَّاتِ» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۱۶۲۲) امام علی: «قَدَّرَ الرَّجُلُ عَلَى قَدَرِ هِمَّتِهِ، وَعَمَلُهُ عَلَى قَدَرِ نِيَّتِهِ» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۱۶۲۷)	اثرگذاری نیت قوی بر اراده	
۳۶	«فَاسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ» (هود: ۱۱۲)	انتخاب مسیر و استقامت در آن	
۳۷	«إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ» (فصلت: ۳۰)	از سختی‌ها ترس و ناراحتی نداشتن و توجه به نتیجه	
۳۸	«وَأَصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ» (لقمان: ۱۷) رسول الله: «فَأَمَّا الْحِلْمُ فَمِنْهُ... وَتَقَرَّبُ صَاحِبِهِ مِنْ مَعَالَى الدَّرَجَاتِ... فَهَذَا مَا يَتَشَعَّبُ لِمَا قُلَّ بِحِلْمِهِ» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۳، ص ۱۶)	صبر در مشکلات موجب موفقیت	پایداری
۳۹	«يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ» (مائده: ۵۴)	مصمم بودن در عمل	
۴۰	امام علی: «لَا يَعْدَمُ الصَّبُورُ الظَّفَرُ، وَإِنْ طَالَ بِهِ الزَّمَانُ» (شریف الرضی، ۱۳۹۱، حکمت ۱۵۳)	صبر در کارهای دراز مدت	
۴۱	«وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا» (اسراء: ۱۹)	داشتن روحیه سخت‌کوشی	
۴۲	«وَأَنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ» (قلم: ۴) امام علی: «الْأَنْفُسُ الشَّرِيفَةُ لَا تَتَقَلُّ عَلَيْهَا الْمُؤَنَاتُ» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۹۲۶۰)	تحمل کارهای سنگین را داشتن	
۴۳	امام علی: «لَا هِمَّةَ لِمَهِينٍ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۵، ص ۱۰)	عدم همت در انسان حقیر	بزرگی نفس
۴۴	امام باقر: «لَا شَرَفَ كَبَعْدِ الْهِمَّةِ» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۳، ص ۲۸۶)	انسان شریف دارای همت بلند	
۴۵	امام علی: «الْحِلْمُ وَالْأَنَاءُ تَوْأَمَانِ يُبْتَجِهُمَا عُلُوُّ الْهِمَّةِ» (شریف الرضی، ۱۳۹۱، حکمت ۴۶۰)	همراه بودن وقار با بلندهمتی	

جدول ۲: خلاصه نتایج مفهومی اولیه سازه

شماره گزاره‌ها	مؤلفه‌ها	سازه‌ها	سازه اصلی
۱-۴	آرزوی عاقلانه	بعد شناختی - تسهیل‌گر	بلندهمتی
۵-۱۱	آینده‌نگری هدفمند		
۱۲-۱۵	اندیشه ورزی		
۱۶-۲۱	آگاهی و دانش		
۲۲-۲۵	گرایش به پیشرفت	بعد انگیزشی - استمراربخش	
۲۶-۳۰	امیدواری		
۳۱-۳۵	عزم و اراده		
۳۶-۴۱	پایداری		
۴۲-۴۵	بزرگی نفس		

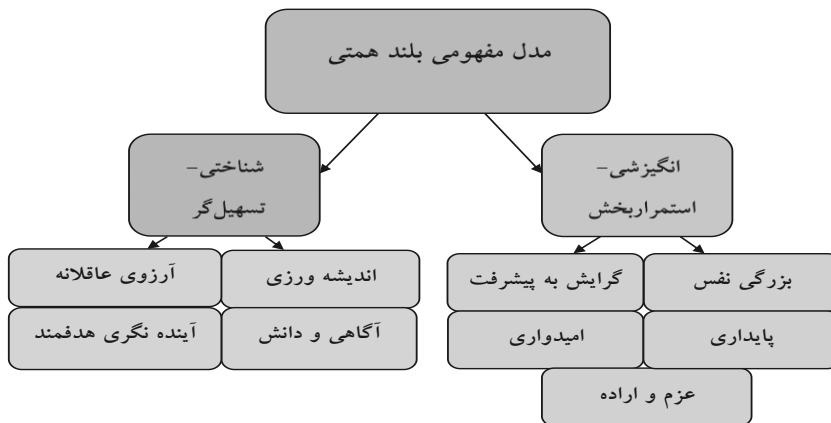
با توجه به اینکه در این پژوهش، برای روایی سنجی ضرورت مؤلفه‌ها با موضوع پژوهش از ۱۵ نفر از کارشناسان نظرسنجی به عمل آمد، حداقل سطح معناداری در ضریب نسبت روایی محتوا $CVR=0.49$ در نظر گرفته شد. همان‌طور که در جدول (۳) مشاهده می‌شود، برای سه مؤلفه ضریب ۱ و برای چهار مؤلفه ضریب ۰.۸۶ و برای دو مؤلفه ضریب ۰.۷۳ به دست آمد، که بیانگر تأیید روایی محتوا می‌باشد؛ همچنین با توجه به اینکه حداقل میزان قابل قبول برای تشخیص روایی محتوا برابر $CVI=0.79$ می‌باشد تا آن مؤلفه مناسب تشخیص داده شود (فتحی آشتیانی، ۱۴۰۱)، بر اساس محاسبه صورت گرفته برای همه مؤلفه‌ها، میزان CVI بالاتر از ۰.۷۹ حاصل شد، که بیانگر تأیید شاخص روایی محتوا می‌باشد. نتایج اعتبارسنجی یافته‌ها در جدول (۳) گزارش شده است.

جدول ۳: نتایج اعتبارسنجی یافته‌ها CVI , CVR

ردیف	مؤلفه‌ها	تعداد کارشناسان	CVI میزان مطابقت مؤلفه‌ها با مضمون و محتوای استنباطی		CVI میزان مطابقت مؤلفه‌ها با موضوع پژوهش		CVR میزان ضرورت مؤلفه‌ها با موضوع پژوهش	
			معناداری ملاک	معناداری کسب شده	معناداری ملاک	معناداری کسب شده	معناداری ملاک	معناداری کسب شده
۱	آرزوی عاقلانه	۱۵	۰/۷۹	۰/۸۶	۰/۷۹	۰/۹۳	۰/۴۹	۰/۸۶
۲	آینده‌نگری هدفمند	۱۵	۰/۷۹	۰/۹۳	۰/۷۹	۰/۹۳	۰/۴۹	۰/۸۶
۳	اندیشه‌ورزی	۱۵	۰/۷۹	۰/۹۳	۰/۷۹	۰/۹۳	۰/۴۹	۰/۸۶
۴	آگاهی و دانش	۱۵	۰/۷۹	۰/۹۳	۰/۷۹	۰/۸۶	۰/۴۹	۰/۷۳

ردیف	مؤلفه‌ها	تعداد کارشناسان	CVI میزان مطابقت مؤلفه‌ها با مضمون و محتوای استنباطی	CVI میزان مطابقت مؤلفه‌ها با موضوع پژوهش	CVR میزان ضرورت مؤلفه‌ها با موضوع پژوهش
۵	گرایش به پیشرفت	۱۵	۰/۷۹	۰/۸۶	۰/۷۹
۶	امیدواری	۱۵	۰/۷۹	۰/۹۳	۰/۴۹
۷	عزم و اراده	۱۵	۰/۷۹	۰/۸۶	۰/۴۹
۸	پایداری	۱۵	۰/۷۹	۰/۸۶	۰/۴۹
۹	بزرگی نفس	۱۵	۰/۷۹	۰/۸۶	۰/۷۳

پس از مشخص شدن ابعاد مفهومی بلندهمتی و اعتبارسنجی یافته‌ها، مدل مفهومی آن ترسیم و مدل‌سازی شد، که نتایج آن در نمودار (۱) نشان داده شده است.

نمودار ۱: مدل مفهومی بلندهمتی در منابع اسلامی

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش ۹ مؤلفه برای بلندهمتی به‌دست آمد که در یک مدل که دارای ۲ بُعد است قرار گرفتند: بُعد اول، «شناختی - تسهیل‌گر» نام دارد که مؤلفه‌های «آرزوی عاقلانه، آینده‌نگری هدفمند، اندیشه‌ورزی، آگاهی و دانش» در آن قرار می‌گیرند. این بعد وظیفه شناخت، کسب آگاهی و انتخاب مسیر و هدف را بر عهده دارد و موجب تسهیل حرکت در جهت رسیدن به هدف می‌شود. مؤلفه‌های ذکرشده همسو با سایر پژوهش‌ها هستند؛ به‌عنوان نمونه مؤلفه «آرزوی عاقلانه» با مطالعات اسپنر و فیچرمن (۱۹۷۸) و جاج و کامایر - مولر (۲۰۱۲) همسو می‌باشد؛ همچنین مؤلفه «آینده‌نگری هدفمند»

با پژوهش ترنر (۱۹۶۴) و تحقیقات تئوری تعیین هدف لاک^۱ (۱۹۹۶) و همچنین با تحقیق اکبرنژاد و همکاران (۱۳۹۸) که نقش آینده‌نگری و پیشرفت را بیان کرده است، هم‌جهت می‌باشد. مؤلفه «اندیشه‌ورزی» نیز هم‌جهت با تحقیقات روان‌شناسی است. در روان‌شناسی با تعبیری مختلفی مانند تفکر انتقادی، تفکر واگرا و تفکر هم‌گرا، اندیشه‌ورزی مورد بررسی قرار گرفته است و به جهت اهمیت آن برخی کشورهای پیشرفته به سمت پرورش تفکر انتقادی و افزایش قدرت تفکر در مدارس روی آورده‌اند (آقازاده، ۱۳۸۶؛ شعبانی، ۱۳۸۵). برخی محققین بر این باور هستند که بدون تفکر نمی‌توان یادگیری عمیق به‌دست آورد و در زندگی تحولات مثبتی ایجاد کرد (ملکی و حبیبی‌پور، ۱۳۸۶). اریکسون^۲ (به نقل از: قنبری هاشم‌آبادی و شهابی، ۱۳۸۷) و پاول^۳ (۱۹۹۳) مهم‌ترین وظیفه نظام‌های آموزشی و تربیتی را پرورش افراد متفکر می‌دانند که بتوانند مسائل صحیح و غلط را تشخیص دهند و انتخاب صحیح داشته باشند. مؤلفه «آگاهی و دانش» نیز هم‌جهت با سایر تحقیقات در حوزه روان‌شناسی مانند تحقیق اشرف‌زاده (۱۴۰۱، ص ۶۰) و صفری و دیگران (۱۴۰۰، ص ۲۸) است.

بعد دوم بلندهمت، بعد «انگیزشی - استمراربخش» نام دارد که شامل مؤلفه‌های «گرایش به پیشرفت، امیدواری، عزم و اراده، پایداری و بزرگی نفس» می‌شود. این بعد خاصیت انگیزه‌دهی، محرکیت به سمت هدف و استمرار فعالیت در صورت مواجهه با مشکلات و موانع را برعهده دارد. مؤلفه‌هایی که در این بعد قرار دارند نیز همسو با سایر پژوهش‌ها هستند. مؤلفه «گرایش به پیشرفت» با تحقیقات روان‌شناسی هم‌جهت می‌باشد. روان‌شناسان سطح مطلوب کمال و تلاش برای دستیابی به سطح پیشرفته کمال و تحقق بخشیدن تمام استعدادهای انسان را ضروری قلمداد می‌کنند (شولتز، ۱۴۰۰). این نیاز به پیشرفت و کمال‌خواهی از نیازهای ذاتی انسان است که با تعبیر مختلف بیان شده است؛ به‌عنوان نمونه مک کلند^۴ از آن به نیاز به پیشرفت، مزلو^۵ و راجرز^۶ از آن به خودشکوفایی، آدلر^۷ به برتری‌جویی، و فروم^۸ به تعالی تعبیر کرده‌اند (علیپور و نیک‌صفت، ۱۳۹۰). مؤلفه «امیدواری» نیز همسو با یافته روان‌شناسی است؛ زیرا انسان‌هایی که نیاز به پیشرفت دارند عموماً به شکل امید، غرور،

-
1. Locke, E. A.
 2. Erikson, E.
 3. Paul, R.
 4. Mc Clelland, D. C.
 5. Maslow, A. H.
 6. Rogers, C.
 7. Adler, A.
 8. Fromm, E.

علاقه و انتظار خشنودی، پاسخ می‌دهند و در مقابل افرادی که نیاز به پیشرفت کم دارند با هیجان‌های اجتنابی مانند اضطراب، حالت دفاعی و ترس از شکست پاسخ می‌دهند و همین سبب موفقیت یا شکست آنها می‌شود (ریو، ۱۳۹۹، ص ۲۷۰). مؤلفه «عزم و اراده» در روان‌شناسی مثبت مورد توجه قرار گرفته است و در ضمن توانمندی‌های مثبت که موجب شکوفایی فرد می‌شود بیان شده است. افراد دارای عزم و اراده اعمال اراده برای رسیدن به خواسته‌ها و اهداف در جایی که مخالفت درونی و بیرونی باشد را لازم می‌دانند (جوزف،^۱ ۲۰۱۵)؛ همچنین سلینگمن^۲ و پترسون^۳ (۲۰۰۴) و لویز^۴ (۲۰۰۹) نیز قصد و اراده یک عمل به همراه مداومت و تکرار آن برای رسیدن به هدف با وجود وسوسه ترک، موانع، سختی‌ها و ناکامی‌ها را یک توانمندی مهم می‌شمارند. مؤلفه «پایداری» نیز با آنچه که در تحقیقات روان‌شناسی آمده است، همسو می‌باشد. بلندهمتی سطحی از تلاش برای موفقیت در موقعیت‌های زندگی است (مک آدامز،^۵ ۱۹۹۵؛ مک آدامز^۶ و پالس،^۷ ۲۰۰۶، جاج و کامایر - مولر، ۲۰۱۲). آلپورت^۸ (۱۹۴۷) قائل است افراد بلندهمت ممکن است جهت‌گیری ثابتی برای تلاش داشته باشند؛ همچنین خصوص افراد دارای انگیزه پیشرفت که مشابه بلندهمتی است، بیان شده که چنین افرادی در کارها تلاش و استقامت دارند و در صورت روبه‌رو شدن با مشکل یا شکست، استقامت از خود نشان می‌دهند (ریو، ۱۳۹۹، ص ۲۷۰). مؤلفه «بزرگی نفس» نیز همسو با یافته‌های روان‌شناسی است و هرچند مستقیماً در روان‌شناسی ذکر نشده است، ولی مفاهیم مشابهی در روان‌شناسی دارد که از جمله آن عزت نفس و حرمت خود است. مزلو (۱۹۷۰) حس ارزشمندی انسان نسبت به خود را عزت نفس می‌داند و آن را هسته مرکزی ساختار روان‌شناختی افراد به حساب آورده که از آنها در برابر اضطراب محافظت می‌کند. براندن^۹ (۱۳۷۱) اعتقاد دارد عزت نفس قطعی‌ترین عامل برای رشد روانی و جسمانی است؛ عزت نفس از ارکان اساسی تعالی در همه جهات است. اگر انسان خود را ارزشمند و توانمند ببیند از سلامت روان بالایی برخوردار است و در موقعیت‌های سخت، تاب مقاومت دارد (گنجی، ۱۳۷۶).

-
1. Joseph, S.
 2. Seligman, M. E.
 3. Peterson, C.
 4. Lopez, S. J.
 5. McAdams, D. P.
 6. McAdams, D. P.
 7. Pals, J. L.
 8. Allport, G. W.
 9. Branden, N.

محدودیت‌های پژوهش

هر تحقیق و پژوهشی با توجه به شرایط، زمینه مطالعه و نیز موضوع مورد بررسی، همواره دارای محدودیت‌هایی است، محدودیت‌های پژوهش حاضر نیز عبارت‌اند از اینکه، اولاً در این تحقیق صرفاً بر اساس قرآن و روایات شیعی انجام شده است؛ ثانیاً در این تحقیق برای گردآوری واژه‌ها و گزاره‌های مربوط به بلندهمتی بیشتر از اصل هم‌معنایی و حوزه واژگانی استفاده شده و اصول دیگر مانند چندمعنایی و تقابل معنایی کمتر مورد استفاده قرار گرفته است؛ ثالثاً برای روایی‌سنجی به خودبازبینی محقق، بسندگی در نمونه‌گیری، بهره‌مندی از پشتوانه نظری و ارزیابی توسط کارشناسان اکتفا شده است.

پیشنهادهای

با توجه به محدودیت‌های گفته شده، پیشنهاد می‌شود: اولاً بلندهمتی بر اساس دیگر منابع اسلامی نیز انجام شود؛ ثانیاً برای گردآوری مفاهیم و گزاره‌های دینی از دیگر اصول روش تحلیل کیفی محتوای متون دینی مانند اصل تقابل معنایی نیز استفاده شود؛ ثالثاً برای روایی‌سنجی علاوه بر مواردی که در این تحقیق به کار گرفته شده از دیگر روش‌های روایی‌سنجی مانند سه سوسازی و روش‌های کیفی دیگر نیز استفاده شود.

منابع

- قرآن کریم.
 آریان‌پور کاشانی، منوچهر و عاصی، سیدمصطفی (۱۳۸۸). فرهنگ گسترده پیشرو آریان‌پور فارسی - انگلیسی (دانشگاهی - دوجلدی). شرکت نشر الکترونیکی و اطلاع‌رسانی جهان‌رایانه امین.
 آقازاده، احمد (۱۳۸۶). آموزش و پرورش تطبیقی. تهران: پیام نور.
 ابن‌بابویه، محمد بن علی (۱۳۶۲). الخصال. مصحح: علی‌اکبر غفاری. قم: جماعة المدرسين فی الحوزة العلمية بقم مؤسسه النشر الاسلامی.
 ابن‌بابویه، محمد بن علی (۱۴۱۳ق). من لا یحضره الفقیه. مصحح: علی‌اکبر غفاری. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
 ابن‌شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۳۶۳). تحف العقول. مصحح: علی‌اکبر غفاری. قم: جماعة المدرسين فی الحوزة العلمية بقم مؤسسه النشر الاسلامی.
 اسلاوین، رابرت ای (۱۳۸۵). روان‌شناسی تربیتی. ترجمه یحیی سیدمحمدی. تهران: روان.
 اشرف‌زاده، سیدعلی (۱۴۰۱). مدل مفهومی انگیزش پیشرفت در منابع اسلامی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی اسلامی مثبت‌گرا. مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت. قم.
 اکبرنژاد، مهدی؛ فتاحی، منور و فتاحی، راضیه (۱۳۹۸). بررسی و تحلیل نقش آینده‌نگری در پیشرفت سازمان با تفسیرپردازی از سیره مدیریتی حضرت علی (ع). آینده‌پژوهی مدیریت، ۳۰ (۴)، ۲۳-۴۰.
 الهیاری، الناز (۱۳۹۸). بلندهمتی؛ نشانه‌ها و آثار آن در زندگی از منظر سیره علوی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد نهج البلاغه گرایش اخلاق و تربیت فردی و اجتماعی. دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ع). قزوین.

- براندن، ناتانیل (۱۳۷۱). *روان‌شناسی حرمت نفس*. ترجمه جمال هاشمی. تهران: سهامی انتشار.
- برقی، احمد بن محمد (۱۳۷۱). *المحاسن*. مصحح: جلال‌الدین محدث. قم: دار الکتب الإسلامیه.
- تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد (۱۴۱۰ق). *غرر الحکم و درر الکلم*. مصحح: سیدمهدی رجائی. قم: دار الکتب الإسلامیه.
- تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد (۱۳۶۶). *تصنیف غرر الحکم و درر الکلم*. ترجمه و تصنیف: مصطفی درایتی. قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- جرجانی، علی بن محمد (۱۳۶۸). *التعریفات*. تهران: ناصر خسرو.
- حییم، سلیمان. (۱۳۹۳). فرهنگ معاصر فارسی - انگلیسی یک‌جلدی با بیش از ۶۰ هزار مدخل و زیرمدخل فارسی و برابره‌های انگلیسی آنها (ویرایش ویراست ۲). فرهنگ معاصر.
- دهقان‌شادکامی، مریم (۱۳۸۹). ویژگی افراد با انگیزه پیشرفت بالا. *رشد آموزش مشاور مدرسه*، ۱۹(۵)، ۲۴-۲۵.
- ریو، جان مارشال (۱۳۹۹). *انگیزش و هیجان*. ترجمه یحیی سیدمحمدی. تهران: ویرایش.
- زادحسینعلی زیکساری، زینب (۱۳۹۶). *مفهوم‌شناسی مقایسه‌ای بلندهمتی و آرزوهای طولانی و مرز میان آنها از منظر آیات و روایات با تأکید بر روایات علوی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم و معارف نهج البلاغه. دانشگاه قرآن و حدیث. قم.
- شجاعی، محمدصادق (۱۳۹۹). روش تحلیل کیفی محتوای متون دینی: مبانی نظری و مراحل اجرا. *مطالعات اسلام و روان‌شناسی*، ۱۴(۲۷)، ۴۱-۷۳.
- شریف الرضی، محمد بن حسین (۱۳۹۱). *نهج البلاغه*. ترجمه محمد دشتی. قم: مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین (ع).
- شریف الرضی، محمد بن حسین (۱۴۱۴ق). *نهج البلاغه*. مصحح: صبحی صالح. قم: مؤسسه دار الهجرة.
- شعبانی، حسن (۱۳۸۵). *مهارت‌های آموزشی و پرورشی: روش‌ها و فنون تدریس*. تهران: سمت.
- شعرانی، ابوالحسن (۱۳۸۰). *نثر طوبی*. محقق: محمد قریب. تهران: اسلامیه.
- شولتز، دوان (۱۴۰۰). *روان‌شناسی کمال*. ترجمه گیتی خوشدل. تهران: پیکان.
- شولتز، دوان پی و شولتز، سیدنی ال (۱۳۸۳). *نظریه‌های شخصیت*. ترجمه یحیی سیدمحمدی. تهران: ویرایش.
- صاحبی، علی؛ حمیدپور، حسن؛ اسکندری، مهدی و آدینه، مینا (۱۴۰۰). *واژگان جامع روان‌شناسی*. کتاب ارجمند.
- صفری، حجت‌اله؛ میردیکوندی، رحیم و عباسی، مهدی (۱۴۰۰). *مؤلفه‌های ساختاری ثبات قدم بر اساس منابع اسلامی*. تدوین یک مدل مفهومی. *روان‌شناسی و دین*، ۱۴(۵۳)، ۱۹-۳۶.
- طباطبایی، سیدمحمدحسین (۱۳۷۴). *المیزان فی تفسیر القرآن*. ترجمه محمدباقر موسوی. قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم دفتر انتشارات اسلامی.
- طوسی، محمد بن حسن (۱۴۱۴ق). *الأمالی*. قم: دار الثقافة.
- علی‌پور، احمد و نیک‌صفت، ابراهیم (۱۳۹۰). *روان‌شناسی کمال در قرآن*. *مطالعات اسلام و روان‌شناسی*، ۵(۸)، ۱۱۱-۱۳۲.
- غلامرضایی، علی‌اصغر و تیموری، کاوه (۱۳۸۹). *همت بلند، کار ارجمند «ویژه سال همت مضاعف، کار مضاعف»*. قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.
- فتحی آشتیانی، علی (۱۴۰۱). *آزمون‌های روان‌شناختی - ارزشیابی شخصیت و سلامت روانی*. تهران: بهشت.
- قنبری هاشم‌آبادی، بهرام‌علی و شهابی، مهرنسا (۱۳۸۷). بررسی اثربخشی آموزش تفکر انتقادی بر عزت‌نفس و مهارت‌های حل مسئله دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه. *روان‌شناسی تربیتی*، ۴(۱۲)، ۱-۲۱.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷). *اصول کافی*. مصحح: محمد آخوندی و علی‌اکبر غفاری. تهران: دار الکتب الإسلامیه.
- گنجی، حمزه (۱۳۷۶). *بهداشت روانی*. تهران: ارسباران.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق). *بحار الأنوار*. محقق: محمدمهدی خرسانی، عبدالرحیم ربانی شیرازی، یحیی عابدی زنجانی، عبدالزهراء علوی و علی‌اکبر غفاری. بیروت: دار احیاء التراث العربی.

- مصطفوی، حسن (۱۴۳۰ق). *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*. بیروت: دار الکتب العلمیه - مرکز نشر آثار علامه مصطفوی.
- مظاهری، حسین (۱۳۸۹). *دراسات فی الأخلاق و شؤون الحکمة العملية*. محقق: مجید هادی‌زاده. اصفهان: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم و مؤسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء.
- مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳). *الأمالی*. مصحح: حسین استادولی و علی‌اکبر غفاری. قم: کنگره شیخ مفید.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۳). *والا ترین بندگان*. قم: نسل جوان.
- ملکی، حسن و حبیبی‌پور، مجید (۱۳۸۶). پرورش تفکر انتقادی هدف اساسی تعلیم و تربیت. *نواوری‌های آموزشی*، ۱۹(۶)، ۱۰۸-۹۳.
- نراقی، احمد بن محمد مهدی (۱۳۹۰). *معراج السعادة*. قم: علویون.
- نراقی، مهدی بن ابی‌ذر (۱۳۱۲ق). *جامع السعادات*. محقق: محمدرضا مظفر و محمد کلانتر. بیروت: دار النعمان - مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.
- Glaser, Barney G; & Strauss, Anselm L. (1967). The discovery of grounded theory: strategies for qualitative theory. *New Brunswick: Aldine Transaction*.
- Allport, Gordon W. (1947). Scientific models and human morals. *Psychological Review*, 54(4), 182-192. <https://doi.org/10.1037/h0059200>.
- Ashby, Julie S. & Schoon, Ingrid. (2010). Career success: The role of teenage career aspirations, ambition value and gender in predicting adult social status and earnings. *Journal of Vocational Behavior*, 77(3), 350-360. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2010.06.006>.
- Atkinson, John W.; Brody, Nathan & Feather, Norman T. (1966). *A theory of achievement motivation*. New York: John Wiley & Sons New York.
- Bandura, Albert. (1999). Social cognitive theory of personality. *Handbook of Personality: Theory and Research*, 2nd Ed., 154-196.
- Barrick, Murray R.; Mount, Michael K. & Strauss, Judy P. (1993). Conscientiousness and performance of sales representatives: Test of the mediating effects of goal setting. *Journal of Applied Psychology*, 78(5), 715-722. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.78.5.715>.
- Barrick, Murray R.; Stewart, Greg L. & Piotrowski, Mike. (2002). Personality and job performance: Test of the mediating effects of motivation among sales representatives. *Journal of Applied Psychology*, 87(1), 43-51. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.87.1.43>.
- Blickle, Gerhard; Witzki, Alexander H. & Schneider, Paula B. (2009). Mentoring support and power: A three year predictive field study on protégé networking and career success. *Journal of Vocational Behavior*, 74(2), 181-189. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2008.12.008>.
- Breen, Richard & Goldthorpe, John H. (1997). Explaining educational differentials: Towards a formal rational action theory. *Rationality and Society*, 9(3), 275-305. <https://doi.org/10.1177/104346397009003002>.
- de Volder, M. L. & Lens, W. (1982). Academic achievement and future time perspective as a cognitive-motivational concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(3), 566-571. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.42.3.566>.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research. Aldine.
- Goldberg, Lewis R. (1990). An alternative "description of personality": The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(6), 1216-1229. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.6.1216>.
- Harman, Charlotte & Sealy, Ruth. (2017). Opt-in or opt-out: Exploring how women construe their ambition at early career stages. *The Career Development International*, 22(4), 372-398. <https://doi.org/10.1108/CDI-08-2016-0137>.

- Hartman, Robert O. & Betz, Nancy E. (2007). The five-factor model and career self-efficacy: General and domain-specific relationships. *Journal of Career Assessment*, 15(2), 145-161. <https://doi.org/10.1177/1069072706298011>.
- Hirschi, Andreas & Spurk, Daniel. (2021). Ambitious employees: Why and when ambition relates to performance and organizational commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 127, 103576. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2021.103576>.
- Hitlin, Steven. (2006). Parental influences on children's values and aspirations: Bridging two theories of social class and socialization. *Sociological Perspectives*, 49(1), 25-46. <https://doi.org/10.1525/sop.2006.49.1.25>.
- Howard, Ann. (1988). *Managerial lives in transition: advancing age and changing times*. New York: Guilford Press.
- Jansen, Paul G.W. & Vinkenbunrg, Claartje J. (2006). Predicting management career success from assessment center data: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, 68(2), 253-266. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2005.07.004>.
- Jin, Leili; Watkins, David & Yuen, Mantak. (2009). Personality, career decision self-efficacy and commitment to the career choices process among Chinese graduate students. *Journal of Vocational Behavior*, 74(1), 47-52. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2008.10.002>.
- Joseph, Stephen (ed.). (2015). *Positive Psychology in Practice: Promoting Human Flourishing in Work, Health, Education, and Everyday Life* (1st ed.). Wiley.
- Judge, Timothy A. & Kammeyer-Mueller, John D. (2012). On the value of aiming high: the causes and consequences of ambition. *The Journal of Applied Psychology*, 97(4), 758-775. <https://doi.org/10.1037/a0028084>.
- Lewin, Kurt; Dembo, Tamara; Festinger, Leon & Sears, P. S. (1944). Level of aspiration.
- Locke, Edwin A. (1996). Motivation through conscious goal setting. *Applied and Preventive Psychology*, 5(2), 117-124. [https://doi.org/10.1016/S0962-1849\(96\)80005-9](https://doi.org/10.1016/S0962-1849(96)80005-9).
- Lopez, Shane J. (ed.). (2009). *Encyclopedia of positive psychology*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. Harper & Row.
- McAdams, Dan P. (1995). What do we know when we know a person? *Journal of Personality*, 63(3), 365-396. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1995.tb00500.x>.
- McAdams, Dan P. & Pals, Jennifer L. (2006). A new Big Five: Fundamental principles for an integrative science of personality. *American Psychologist*, 61(3), 204-217. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.3.204>.
- McCrae, Robert R. & John, Oliver P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x>.
- Metz, Isabel. (2004). Do personality traits indirectly affect women's advancement? *Journal of Managerial Psychology*, 19(7), 695-707. <https://doi.org/10.1108/02683940410559383>.
- Meyer, John W. (1977). The Effects of Education as an Institution. *American Journal of Sociology*, 83, 55-77.
- Parsons, Talcott. (1940). An Analytical Approach to the Theory of Social Stratification. *American Journal of Sociology*, 45(6), 841-862.
- Paul, R.; Willsen, J. & Binker, A. J. A. (1993). *Critical Thinking: What Every Person Needs to Survive in a Rapidly Changing World*. Foundation for Critical Thinking.
- Peterson, Christopher & Seligman, Martin E. P. (2004). *Character strengths and virtues: a handbook and classification*. Washington, DC: New York: American Psychological Association; Oxford University Press.
- Reeve, Johnmarshall. (2018). *Understanding motivation and emotion* (Seventh edition). Hoboken, NJ: Wiley.

- Rhodes, Ryan E.; Courneya, Kerry S. & Jones, Lee W. (2005). The theory of planned behavior and lower-order personality traits: Interaction effects in the exercise domain. *Personality and Individual Differences*, 38(2), 251-265.
<https://doi.org/10.1016/j.paid.2004.04.005>.
- Romero, Estrella; Villar, Paula; Luengo, M. Ángeles; & Gómez-Fraguela, José A. (2009). Traits, personal strivings and well-being. *Journal of Research in Personality*, 43(4), 535-546. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.03.006>
- Schultz, D.P. & Schultz, S. E. (2016). *Theories of Personality*. Cengage Learning.
- Shultz, K.S.; Whitney, D. J. & Zickar, M. J. (2014). *Measurement Theory in Action: Case Studies and Exercises*. Routledge.
- Spencer, Kenneth I. & Featherman, David L. (1978). Achievement ambitions. *Annual Review of Sociology*, 4, 373-420.
<https://doi.org/10.1146/annurev.so.04.080178.002105>.
- Turner, R. H. (1964). *The Social Context of Ambition: A Study of High-school Seniors in Los Angeles*. Chandler Publishing Company.
- Wolff, Hans-Georg; & Moser, Klaus. (2009). Effects of networking on career success: A longitudinal study. *Journal of Applied Psychology*, 94(1), 196-206.
<https://doi.org/10.1037/a0013350>.